

Uz 250. godišnjicu rođenja B. Franklina:

SUSRET VELIKANA

Sastanak Benjamina Franklina i Ruđera Boškovića u Londonu 1760.

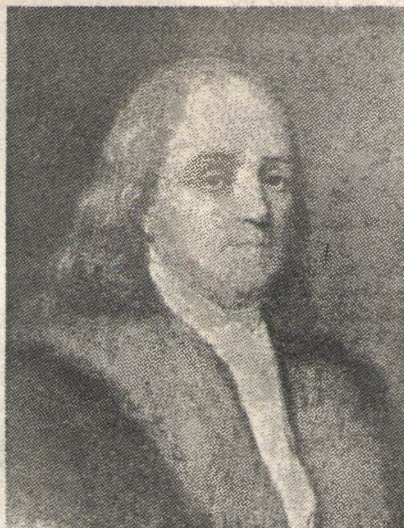
U Sjedinjenim Državama Amerike slavi se u siječnju 1956. god. značajna obljetnica — 250-ta godišnjica rođenja Benjamina Franklina. Ali ovu obljetnicu ne slavi samo narod Sjedinjenih Država, nego i čitav kulturni svijet, jer velike ličnosti, kao Franklin, ne pripadaju samo zemlji u kojoj se rađaju, nego i čitavom čovječanstvu.

Benjamin Franklin bio je u pravom smislu riječi »selfmademan«. I čitav njegov buran život, od skromnog tiskarskog naučnika — sina bostonskog sapunara — pa 'o velikog državnika i znamenitog učenjaka, njegova plemenita nastojanja u korist svih potlačenih i poniženih, njegova uporna borba za prosvjetu i nauku, za slobodu domovine i socijalnu pravdu — blista kroz stoljeća kao uzoran primjer mladim naraštajima kakav mora biti čovjek.

Ličnost velikog Franklina svima je dobro poznata, pogotovo sada, kada se o njemu toliko piše, pa radi toga u ovom članku ne ćemo opisivati potanko Franklinov život, rad i uspjehe. Prilikom 250-godišnjice njegova rođenja iznijet ćemo ovdje samo jedan malo poznati događaj iz Franklinova života, koji je osobito za nas interesantan, a bit će i za mnoge Amerikance. A taj događaj je lično poznanstvo slavnog Benjamina Franklina s velikim hrvatskim učenjakom Ruđerom Boškovićem.

Bilo je to prije 196 godina, kada su u Londonu ova dva znamenita velikana XVII. stoljeća prijateljski pružili jedan drugome ruku. Nije to bio nikakav slučajni susret. Obojica su već prije čuli jedan za drugoga, pa su živo željeli taj sastanak, kako radi samog međusobnog upoznavanja, tako i radi mogućnosti osobne izmjene misli o raznim naučnim

problemima, osobito s područja fizike. A u vezi s ovim poznanstvom, zanimljivo je poznati i okolnosti, koje su dovele do toga, da su u to

Benjamin Franklin

vrijeme i Franklin i Bošković boravili u glavnom gradu Engleske.

Kako je poznato, Franklin nije samo stekao slavu kao državnik i borac za slobodu. Njegovo ime nije ovjekovječeno samo na stranicama historije oslobođenja Sjedinjenih Država, nego i na stranicama historije nauke. On je bio prvi, koji je dokazao postojanje velike Zatoanske struje, poznate pod imenom Golf Stream. Izumio je i munjovod, pa nema udžbenika fizike u kome ne bi bilo spomenuto ime Benjamina Franklina. Zanimajući se prirodnim

naukama, osobito električnim pojavama u atmosferi, genijalni Franklin je prvi otkrio razliku između pozitivnog i negativnog elektriciteta, pa je po tome mogao objasniti i postanak groma. To otkriće dovelo ga je i do toga, da prvi konstruira munjovod. O tom važnom pronalasku ubrzo se pročulo u čitavom naučnom svijetu, pogotovo kad je glasoviti prirodoslovac Georges Buffon preveo na francuski jezik Franklinovu naučnu raspravu »New experiments and observations on electricity«. U znak priznanja Franklin je 1753. god. izabran za člana Londonskog kraljevskog učenog društva i odlikovan zlatnom medaljom. Kasnije, kad se Franklin proslavio i kao borac za oslobođenje svoje domovine, neki Francuz posvetio mu je na latinskom jeziku samo jedan stih, ali u tom jedinom značajnom stihu, koji je postao opće poznat, lakonski je okarakterizirao čitavo Franklinovo životno djelo. Taj stih glasi:

Eripuit coelo fulmen, sceptrumque tyrannis (Nebesima je oteo munju, a tiranima žezlo).

Godine 1757. krenuo je Franklin iz Amerike u Englesku i tu se zadržao nekoliko godina. Došao je s važnom misijom, da kod vlade u Londonu zastupa interese Pennsylvanije i drugih pokrajina u Sjevernoj Americi, koje su se tada još nalazile u kolonijalnom posjedu Engleske. I baš u to vrijeme Franklinovog boravka u Londonu, odluči Bošković da krene iz Rima na veliko putovanje po Evropi te da posjeti i Englesku. Ime našeg Boškovića bilo je već tada poznato i cijenjeno u čitavom kulturnom svijetu Evrope, pa je taj veliki sin hrvatske Atene slo-

Naši ljudi bez obzira kojoj narodnosti pripadali ili u kojoj republici živjeli, osjećaju ostale nacionalnosti i ostale republike kao svoje rođene. Hrvat se osjeća u Srbiji, Makedoniji, Bosni i u drugim jugoslavenskim republikama, kao u svojoj kući. Isto tako i Srbin i Slovenac i Makedonac i Crnogorac. Svi osjećaju, da im je Jugoslavija zajednička domovina, svi se raduju i ponose uspjehom i napretkom svakog jugoslavenskog kraja kao svojim vlastitim uspjehom i napretkom. Svi se jugoslavenski narodi ponose Zenicom, a njeni proizvodi koriste svim našim zemljama. Kad su nedavno proradile dvije velike tvornice aluminijske, ona u Kidričevu (Slovenija) i ona u Ražinama (Hrvatska) tome su se obradovali svi naši ljudi, jer će se njihovim aluminijem koristiti cijela Jugoslavija. Nova valjaonica bakra u Sevojnom (Sr-

bija) osigurava tu dragocjenu rudu svim našim zemljama. Hidrocentrala Jablanica daje električnu struju ne samo Bosni i Hercegovini, nego i Hrvatskoj i Srbiji i Crnoj Gori. I tako dalje.

Moglo bi se tako nabrajati u nedogled, ali nije potrebno. Svi naši narodi osjećaju u svakodnevnom životu ogromne koristi od svoje zajedničke domovine, koja im svima osigurava nacionalnu slobodu i ravnopravan razvoj na svim područjima — kako političkom tako i privrednom i kulturnom. Zato svi oni, Hrvati i Srbi i Slovenci i Crnogorci i Makedonci, vole svoju zajedničku domovinu: Federativnu Narodnu republiku Jugoslaviju, čiji su temelji udareni pred dvanaest godina na Drugom historijskom zasjedanju AVNOJ-a u Jajcu.

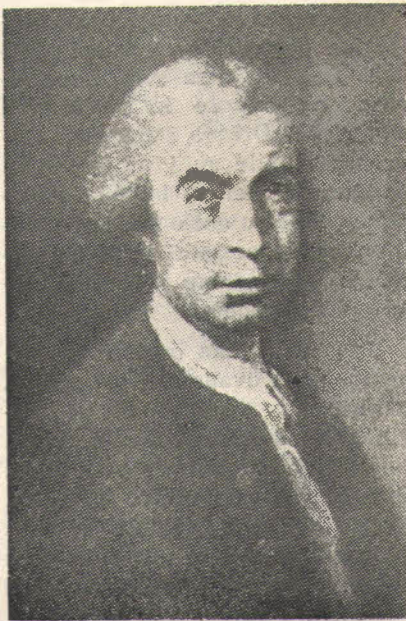
vio kao jedan od najučinenijih ljudi svoga vremena. Bio je poznat kao dubokouman filozof, odličan fizičar, matematičar, astronom, geodet, pa čak i kao pjesnik, a istakao se također i kao vrlo spretni diplomata, te je u tom svojstvu napravio mnoge i velike usluge Dubrovačkoj republici. Bošković je uživao tako veliku reputaciju, da su mnogi evropski odličnici tražili poznanstvo s njime, te se smatrali osobito počašćenima, kad su mogli biti u društvu s čovjekom tako velikog znanja. A upravo u to doba ime Boškovića se mnogo spominjalo u naučnim krugovima svijeta u vezi s njegovim čuvenim djelom, koje je 1758. bilo objelodanjeno u Beču pod naslovom »Theoria philosophiae naturalis redacta ad unicam legem virium in natura existentium« (Teorija filozofije o prirodi, svedena na jedini postojeći zakon silâ). To djelo je poslije doživjelo još nekoliko izdanja.

Kada je Bošković na tom svom putovanju stigao u Pariz, bio je u mnogim tamošnjim krugovima upravo sjajno dočekan. Njemu u počast priređivale su se u palačama gozbe, a bio je primljen i u kraljevskom dvoru u Versaillesu. S Boškovićem su se tada upoznali i vodili rasprave mnoge znamenite ličnosti, istaknuti kulturni radnici Francuske, te glasoviti učenjaci kao što su bili poznati matematičari A. Clairaut i Ch. Lavoisier, astronom i fizičar Lalande, čuveni enciklopedist Jean D'Alembert, prirodoslovac G. Buffon, zatim Lacaille, De Lisle i mnogi drugi.

Obavivši kod francuske vlade neke poslove za Dubrovačku republiku krenuo je Bošković 1760. god. u posjet Engleskoj. I u toj zemlji bio je vrlo srdačno i prijateljski primljen, jer je također i u Engleskoj Boškovićevo ime bilo vrlo dobro poznato, a njegov naučni rad visoko cijenjen. Što više, Bošković je i među engleskim učenjacima imao ličnih znanaća još iz Pariza. Imao je osim toga u Engleskoj i stanoviti broj pristauša u naučnim pitanjima, koji su prihvatili njegove teze iznesene u spomenutom djelu »Teorija filozofije o prirodi«, a među njima su bili poznati učenjaci John Robison te Joseph Priestley, koji je otkrio kisik. Osim Londona posjetio je Bošković i obližnji Greenwich i njegovu znamenitu zvjezdarnicu, a zatim i glasovite sveučilišne gradove Cambridge i Oxford. Boškovićev dolazak u Englesku značio je događaj u tamošnjem kulturnom krugu, pa nije bilo naučnog radnika, koji nije želio da se upozna i da razgovara s učenjakom iz malog slobodnog Dubrovnikâ.

I tako je, eto, došlo i do ličnog poznanstva između Rudera Boškovića i Benjamina Franklina. Boškoviću je tada bilo 49, a Franklinu 54 godine. Oba ova znamenita učenjaka su tada na dugo i široko raspravljali o raznim naučnim otkrićima. Franklin je Boškoviću ispričao kako je došao do pronalaska razlike između

pozitivnog i negativnog elektriciteta i izuma munjovoda, a pokazivao mu je i svoje električne pokuse, što je Boškovića uvelike zanimalo. Bošković je pak Franklinu izlagao svoje nazore o silama i zakonima prirode. Raspravljajući i o drugim granama nauke, bilo je riječi i o zadacima više geodezije. Tada je Bošković pri-

Ruder Bošković

kazao Franklinu, a i drugim članovima Kraljevskog društva važnost mjerenja meridianâ za točno ustanovljenje oblika kugle zemaljske, a naročito je istakao potrebu poduzimanja takva mjerenja u Sjevernoj Americi. Boškovićev prijedlog bio je usvojen, pa je tako došlo do mjerenja meridianâ u sjeveroameričkoj pokrajini Pennsylvaniji, koju je Franklin zastupao u Londonu. U Londonu je Bošković došao u doticaj i s predstavnicima engleske književnosti i umjetnosti. Upoznao se i s ruskim poslanikom knezom Galicinom te s njime raspravljao o srodnosti slavenskih jezika.

S engleskim astronomima je tada Bošković najviše raspravljao o Sunčevu sistemu, jer je to bila aktualna tema obzirom na skori prolaz planeta Venere ispred Sunca, koji se očekivao u lipnju 1761. god. To je ponukalo Boškovića da u Londonu izda na engleskom jeziku naučnu

raspravu »O prolazu Venere ispred Sunca«, a koja je bila objelodanjena pod naslovom »On the next approach of the transit of Venus over the Sun«. Ova naučna radnja je još više podigla Boškovićev ugled u Engleskoj, pa mu je od strane Kraljevskog društva odmah bilo ponudeno, da se priključi naučnoj ekspediciji, koja se spremala da krene u Carigrad u svrhu proučavanja ove nebeske pojave, a u vezi s određivanjem Sunčeve paralakse.

Koliko je Bošković bio cijenjen u Engleskoj vidi se i po tome, što je odmah po svom dolasku u London bio predložen za člana Londonskog kraljevskog učenog društva radi svojih zasluga za napredak astronomske nauke kao i radi svog velikog znanja na području astronomske znanosti. Taj prijedlog su podnijela dva veoma uvažena engleska astronoma: Nevil Maskelyne, osnivač poznatog »Nautical Almanac« i James Bradley, autor glasovite naučne rasprave o aberaciji svijetla i nasljednik čuvenog Halleya na mjestu direktora opservatorija u Greenwichu. I tako je veliki hrvatski učenjak Ruder Bošković 15. siječnja 1761. postao član glasovitog »Royal Society«. Iz zahvalnosti prema tom uglednom engleskom naučnom društvu, Bošković mu je posvetio svoje opširno djelo »De Solis ac Lunae defectibus« (O pomrčinama Sunca i Mjeseca). Zanimljivo je spomenuti, da je ovo naučno djelo strogo astronomsko-matematičkog sadržaja zapravo spjev sastavljen veoma lijepim latinskim stihovima. Kada je neki učenjak pročitao ovo Boškovićevo djelo, zadržan je rekao »Sada sam upoznao dva Boškovića; velikon učenjaka i odličnog latinskog pjesnika«. Ova naučna radnja u stihovima bila je prevedena na francuski, te 1779. objelodanjena u Parizu pod naslovom »Les éclipse« (Pomrčine).

Bošković je srdačno ispraćen napustio London 1761., a sljedeće godine krenuo je u Ameriku i Benjamin Franklin.

To je, eto, ukratko o sastanku te dvojice znamenitih učenjaka i diplomata — sastanku, koji je naša zemlja i mlade američke nauke. Taj značajan momenat ovjekovječio je hrvatski slikar Andrija Maurović slikom, koju donosimo na naslovnoj stranici »Matice«.

PETAR GIUNIO

Iseljenici!

Čitajte i širite „MATICU“
jedini iseljenički list na hrvatskom jeziku, koji izlazi u vašoj staroj domovini